

Захожай К.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Гребенюк Д.С.

студент,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У ХХІ столітті цифровізація докорінно змінила природу створення, поширення та використання об'єктів інтелектуальної власності (ІВ). Якщо раніше авторське право, патенти чи торговельні марки існували переважно у паперовому форматі, то нині все частіше мова йде про цифрові форми – електронні книги, музичні треки, відео, програмне забезпечення, цифрове мистецтво та інші нематеріальні продукти інтелектуальної діяльності. Це створює як унікальні можливості, так і серйозні виклики у галузі правового захисту ІВ.

Однією із найсерйозніших проблем сучасності стало масове «цифрове піратство». Цифрові файли можуть бути нескінченну кількість разів скопійовані та поширені без втрати якості, що порушує економічні інтереси правовласників і «підриває» авторські права. Інтернет-платформи – YouTube, Telegram, соціальні мережі, торрент-трекери стали інструментами як легального розповсюдження контенту, так і масового порушення ІВ. Особливо загрозливою є ситуація з нелегальним поширенням програмного забезпечення, фільмів, музики та книг, що завдає мільярдних збитків авторам та ІТ-компаніям.

Ще однією характерною проблемою цифрової епохи є складність ідентифікації порушників. Завдяки використанню технологій VPN, анонімайзерів, децентралізованих платформ тощо порушники можуть діяти повністю анонімно, а їхню діяльність складно або неможливо зупинити. Це породжує додаткові проблеми, пов'язані з юрисдикцією, адже недотримання правил можуть відбуватись на території однієї країни, у той час як шкода заподіюється правовласнику – на іншій. Такі транснаціональні конфлікти часто унеможливають ефективне судове переслідування[1,с.4].

У відповідь на ці виклики активно розвиваються новітні технології захисту. Одним з ключових інструментів є DRM (Digital Rights Management)– системи цифрового управління правами, які обмежують доступ, копіювання, друк або редагування цифрового контенту. Наприклад, велика частина електронних книг, які продаються у магазинах на зразок Amazon, мають DRM-захист, що не дозволяє пересилати файли іншим користувачам. Проте DRM викликає також критику з боку захисників цифрових прав, оскільки обмежує свободи кінцевого користувача.

Ще одним технологічним засобом є впровадження цифрових водяних

знаків, які дозволяють маркувати файли невидимим для користувача ідентифікатором. Це дає змогу правовласнику відстежити джерело витоку або ідентифікувати порушника. Однак така технологія не є універсальною та потребує значного вдосконалення.

Справжню революцію у сфері ІВ може спричинити блокчейн-децентралізована технологія, яка дозволяє фіксувати факти авторства, публікації чи передачі прав на об'єкт ІВ у незмінному вигляді. У поєднанні зі смарт-контрактами блокчейн дозволяє автоматизувати роялті, тобто автор автоматично отримує винагороду кожного разу, коли його твір використовується, наприклад, у стримінгу або при перепродажу цифрових активів. Це особливо актуально для нових форматів творчості, таких як NFT (невзаємозамінні токени), які фіксують право власності на цифрові твори мистецтва, музику, фотографії [2, с. 49].

Особливий інтерес викликає питання створення контенту за участі штучного інтелекту (ШІ). Виникає низка правових дилем: чи має такий контент авторсько-правову охорону? Якщо має, то, кому належать права: розробнику ШІ, користувачу, який ввів запит чи самій системі? Станом даний період часу в більшості країн світу немає єдиного регулятора у цій сфері. Наприклад, у США авторське право визнається лише за людьми, а в Китаї ШІ-твори можуть захищатися за певних умов. Питання залишається відкритим і потребує оперативного вирішення на глобальному рівні.

Ще один важливий аспект – освітній і культурний. Низький рівень правової обізнаності користувачів мережі Інтернет призводить до масових випадків несвідомого порушення авторських прав. Саме тому важливо впроваджувати системну цифрову освіту, починаючи зі шкільної ланки: вивчення основ авторського права, етики цифрового споживання контенту, розуміння принципів відкритого доступу (Creative Commons) тощо.

Юридичне регулювання захисту ІВ також має бути модернізованим. Законодавча база України повинна оперативно адаптуватися до цифрових реалій, а також бути гармонізованою на міжнародному рівні. Угода ТРІПС, нормативні акти ВОІВ, ЄС та інші міжнародні документи вже пропонують певні рамки, однак вони потребують оновлення з урахуванням таких інструментів, як ШІ, NFT, Web3 тощо [3, с.12]. Ефективне вирішення даного питання можливе лише за умови тісної взаємодії держав, міжнародних організацій, бізнесу та громадянськості.

Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що захист інтелектуальної власності в епоху цифровізації – багатовимірною проблемою, яка охоплює технічні, юридичні, економічні та етичні аспекти. Вона вимагає комплексного підходу, де важливо поєднувати сучасні інструменти цифрового контролю, розвиток міжнародного правового регулювання, впровадження інноваційних технологій та підвищення рівня цифрової культури суспільства. Тільки за таких умов можливо забезпечити справедливий баланс між інтересами авторів, правовласників, користувачів та суспільством.

Список використаних джерел:

1. Бурлака Я.К. Інтелектуальна власність та її захист у цифрову епоху. *Юридична газета*

- Online*. 2024. №7 (785). URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/intelektualna-vlasnist-ta-yuyi-zahist-u-cifrovu-erohu.html> (дата звернення: 09.03.2026).
2. Гордєєва І.Б. Захист інтелектуальної власності у цифровому середовищі індустрії 4.0 в умовах мілітарності України. *Scientific research in modern conditions of instability*. 2023. № 24-02. С. 35-61. URL: https://www.researchgate.net/publication/376972512_zahist_intelektualnoi_vlasnosti_u_cifrovomu_seredovisi_industrii_40_v_umovah_militarnosti_ukraini (дата звернення: 11.03.2026).
3. Луць Д.В. Захист прав інтелектуальної власності в еру цифрових інновацій. *Юридична газета Online*. 2024. №7 (785). URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zahist-prav-intelektualnoyi-vlasnosti-v-eru-cifrovih-innovaciy.html> (дата звернення: 14.03.2026).

УДК 336.76:330.322.5:004.9

Земцов С.Б.

аспірант кафедри економіки та фінансів,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ПОРТФЕЛЬНЕ ІНВЕСТУВАННЯ РОЗДРІБНИХ ІНВЕСТОРІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Глобальна цифрова трансформація фінансових ринків не лише модифікує інструментарій інвестування, а й змінює інституційні умови функціонування роздрібного інвестора. Розширення доступу до фінансових інструментів, зниження транзакційних витрат та демократизація інвестиційної діяльності формують нову логіку взаємодії між інвестором і ринком. В українських реаліях ці процеси набувають специфічного характеру: інституційна незрілість фондового ринку, фрагментарність регуляторного середовища, нерівномірна ліквідність, підвищена чутливість до воєнних, валютних і регуляторних ризиків й асиметричний розвиток цифрової інфраструктури значно ускладнюють імплементацію класичних підходів і вимагають їх критичного переосмислення [1; 3, с.35].

У цьому контексті диверсифікація зберігає статус базового принципу портфельної теорії, однак її практична реалізація в українських умовах набуває обмеженого характеру. Адже вітчизняна практика демонструє, що повноцінна багатовимірна диверсифікація є радше орієнтиром, ніж досяжною нормою [7, с. 19]. Відтак, управління ризиками трансформується з формалізованої процедури в адаптивний процес, що передбачає постійне балансування між доступністю інструментів і необхідністю контролю ризикових експозицій.

Системні обмеження українського фондового ринку суттєво звужують можливості реалізації ефективних портфельних стратегій. Обмежена номенклатура фінансових інструментів, низька ліквідність більшості вітчизняних активів та інституційні прогалини формують середовище, у якому класичні моделі розподілу капіталу функціонують лише частково. Зокрема, домінування облігацій внутрішньої державної позики як базового інструменту